Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

UKaid from the British people
Kingdom of the Netherlands
Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
SWEDEN
WORLD BANK GROUP

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

VODIČ

ZA SAMOZASTUPANJE GRAĐANA

– parnični postupak i postupci
pred nezavisnim institucijama –

Izdavač
Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM
Kneza Miloša 4, 11103 Beograd
www.yucom.org.rs

Za izdavača
Milan Antonijević

Urednik
dr Katarina Golubović

Priredili
Ana Janković Jovanović
Milena Vasić
Danilo Ćurčić
Natalija Šolić
Katarina Golubović

Dizajn i prelom
Dosije studio

Štampa
C-Print, Beograd

Tiraž
200

ISBN 978-86-83209-69-9

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

UKaid
from the British people

Kingdom of the Netherlands

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

SWEDEN

WORLD BANK GROUP

„Vodič za samozastupanje građana" je pripremio tim Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM. Timu su koristile smernice dobijene od g-đe Džordže Harli (stručnjakinje za reformu pravosuđa), g-dina Srđana Svirčeva (stručnjak za javni sektor), g-đe Marine Matić Bošković (savetnice za reformu pravosuđa), kao i komentari koje je uputila Viktorija Eskivel Korzak (stručnjakinja za ljudska prava).

Ova verzija predstavlja Nacrt vodiča koji je još u izradi. Dobrodošle su sve sugestije i komentari kako bi finalna verzija ovog vodiča bila što prilagođenija krajnjim korisnicima i ostvarila svoju punu svrhu. Sve sugestije možete nam poslati elektronskom postom na adresu office@yucom.org.rs.

VODIČ

ZA SAMOZASTUPANJE GRAĐANA

– parnični potupak i postupci pred
nezavisnim institucijama –

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347.91/.95(035)

VODIČ za samozastupanje građana : parnični potupak i postupci pred nezavisnim institucijama / [priredili Ana Janković Jovanović ... [et al.]]. – Beograd : Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, 2017 (Beograd : C-print). – 63 str. ; 24 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-86-83209-69-9

1. Јанковић Јовановић, Ана [приређивач, сакупљач]
а) Судски поступак – Приручници

COBISS.SR-ID 245941260

SADRŽAJ

1. RAZLOZI ZA IZRADU OVOG VODIČA 7
2. KAKO KORISTITI OVAJ VODIČ 8
3. OBJAŠNJENJA PRAVNIH IZRAZA 9
4. SUDOVI U SRBIJI 13
4.1. Kako da znate kom sudu da se obratite? 13
4.2. Kako se komunicira sa sudom? 14
4.3. Na kom jeziku se obraćam sudu? 14
4.4. Uloga sudova u postupcima u kojima se stranke same zastupaju 15
5. TROŠKOVI POSTUPKA 17
5.1. Sudske takse 17
5.2. Ostali najčešći troškovi postupka 17
5.3. Ko na kraju snosi troškove postupka? 18
5.4. Besplatna pravna pomoć: 19
6. TUŽBA 20
6.1. Osnovni elementi tužbe 20
6.1.1. Tužbeni zahtev 21
6.2. Predlog za određivanje privremene mere 24
6.3. Podnošenje tužbe 26
7. ODGOVOR NA TUŽBU 27
7.1. Prigovori 28
7.1.1. Najvažniji procesni prigovori 29
7.1.2. Najvažniji materijalni prigovori 29

8. POZIV NA PRIPREMNO ROČIŠTE 33
9. PRIPREMNO ROČIŠTE / PRVO ROČIŠTE ZA GLAVNU RASPRAVU 34
9.1. Dokazi 35
10. ROČIŠTA 36
11. PODNESCI 39
12. UVID U SPISE PREDMETA 41
13. PREDLOG ZA VRAĆANJE U PREĐAŠNJE STANJE 42
14. UBRZANJE POSTUPKA 43
15. PRESUDA 44
16. ŽALBA PROTIV PRESUDE I VANREDNI PRAVNI LEKOVI 46
16.1. Žalba protiv presude 46
16.2. Vanredni pravni lekovi 46
17. POSTUPANJE SUDA U POSEBNIM PARNIČNIM POSTUPCIMA 48
17.1. Sporovi male vrednosti 48
17.2. Potrošački sporovi 48
18. NEZAVISNE INSTITUCIJE 50
18.1. Zaštitnik građana 50
18.1.1. Pritužba Zaštitniku građana 51
18.2. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti 52
18.2.1. Žalba Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti: 53
18.3. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti 55
18.3.1. Pritužba zbog diskriminacije 55
19. PRUŽAOCI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI 58

1. RAZLOZI ZA IZRADU OVOG VODIČA

Svi se u nekom trenutku našeg života možemo susreti sa sudskim sistemom, hteli mi to ili ne. U tim situacijama, važno je znati koja prava i obaveze imamo kako bismo mogli na najbolji mogući način da osiguramo pravičan tok postupka te i odgovor države u zaštiti naših prava.

Ovaj vodič služi kao pomoć upravo u takvim situacijama. Vodič ne zamenjuje pravni savet koji možete dobiti od kvalifikovanih stručnjaka, već daje osnovne informacije kako bi se približio sudski postupak i postupci pred nezavisnim institucijama u cilju boljeg razumevanja prava i obaveza koje imamo kada započne sudski postupak.

Vodič može pomoći u situacijama kada niste sigurni da li da pokrenete sudski postupak, kada je postupak već u toku ili čak i u situacijama kada uopšte nemate nikakvih pravnih problema, ali želite da bolje razumete koja prava i obaveze imate kako biste mogli da sprečite potencijalne pravne probleme u svakodnevnom životu.

Imajući u vidu da u Republici Srbiji nije usvojen Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, ali i opšte ekonomske prilike u zemlji, ovaj Vodič je pripremljen kako bi građanima približio konkretno samozastupanje pred sudovima i drugim državnim organima koji su nadležni za zaštitu prava građana – Zaštitinikom građana, Poverenikom za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti. Vodič može da predstavlja i osnovu za unapređenje ostvarivanja ljudskih prava širokom broju građana, pre svega onima koji zbog svojih imovinskih prilika nisu u mogućnosti da plaćaju zastupanje od strane advokata.

Ovaj Vodič može da posluži sudijama koji se susreću sa strankama bez punomoćnika, a koje je neophodno u kratkom roku poučiti o njihovim procesnim pravima i obavezama u cilju efikasnog vođenja postupka i pravičnog ishoda istog. Ovakav dokument olakšava poziciju sudije koji istovremeno treba da pouči neuku stranku i da ostane nepristrastan i nezavisan u očima suprotne strane.

2. KAKO KORISTITI OVAJ VODIČ

Vodič se koristi za lakše kretanje kroz parnični postupak i postupak pred nezavisnim institucijama. Bez poznavanja važećih zakonskih tekstova nije moguće u potpunosti odrediti prava i dužnosti stranaka, zato ih je potrebno koristiti uz Vodič. Vodič pruža primere koji laiku treba da obezbede lakše sagledavanje njegove uloge. Vodič pruža i praktične informacije koje se ne mogu naći u zakonima, a koje stranke mogu lišiti nedoumica i omogućiti da se usredsrede na zaštitu svojih prava.

Na kraju, Vodič pruža listu pružalaca besplatne pravne pomoći kojima se stranke mogu obratiti za podršku. U svakom slučaju, uz korišćenje Vodiča će položaj stranke u ovim postupcima biti demistifikovan.

3. OBJAŠNJENJA PRAVNIH IZRAZA

Blagovremenost – činjenje u roku koji je ostavljen/predviđen. *Primer: Tužba radi poništaja aneksa ugovora o radu može se podneti u roku od 60 dana od dana kada je potpisan. Ukoliko se tužba podnese u roku od 60 dana ona je blagovremena, a u suprotnom je neblagovremena.*

Vremenski okvir – vremenski period u kome je potrebno okončati sudski postupak. Može biti predviđen u mesecima/godinama ili određen po broju održanih ročišta.

Veštačenje – dokazni predlog veštačenjem stručnog lica se koristi u situacijama kada je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.

Glavna rasprava – centralna faza prvostepenog parničnog postupka u kojoj sud odlučuje o glavnoj stvari.

Glavna stvar i sporedna traženja – predmet spora mora se sastojati od bar jedne glavne stvari i može se sastojati od sporednih traženja. Na primer: u postupku za davanje izdržavanja detetu, glavna stvar je iznos izdržavanja, a sporedna traženja bi bile zakonske zatezne kamate za neiplaćena izdržavanja.

Diskriminacija – svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje, u odnosu na određeno lice ili na određenu grupu lica ili u odnosu na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica.

Dokazni predlozi (dokazi) – ono čime se dokazuju navodi iz tužbe. Dokazi mogu biti u vidu isprava, saslušanja svedoka ili stranaka, veštačenja stručnog lica, uviđaja ili suočavanja.

Dospelost – dospelost predstavlja momenat kada neko potraživanje može biti naplaćeno. Na primer: u slučaju pozajmice novca na period od godinu dana, zajmodavac može nakon godinu dana tražiti vraćanje novca, odnosno njegovo potraživanje nakon isteka ugovorenog roka od godinu dana dospeva za naplatu.

Zapisnik – dokument koji koji sadrži sve ono što se na konkretnom ročištu dogodilo. Zapisnik sastavlja zapisničar/ka na osnovu onoga što mu sudija u toku ročišta diktira.

Zastarelost – period nakon kog više nije moguće izvršiti neku radnju ili period nakon kog se gubi određeno pravo. *Primer: Tužba za naknadu nematerijalne štete se može podneti najkasnije 3 godine od dana nastanka štete. Tuženi kasnije može istaći prigovor zastarelosti potraživanja.*

Zaštitnik građana – nezavistan i samostalan državni organ koji štiti i unapređuje poštovanje sloboda i prava, kontroliše i proverava navode iz pritužbe ili postupajući po sopstvenoj inicijativi, da li državni organi i organizacije koje vrše javna ovlašćenja postupaju u skladu sa zakonima i drugim propisima Republike Srbije ili načelima rada dobre uprave.

Informacija od javnog značaja – informacija za koju javnost ima opravdan interes da zna, a koja je sadržana u dokumentima bilo kog organa javne vlasti.

Isprave – dokazna sredstva na sudu. Javne isprave predstavljaju isprave koje je izdao nadležni državni organ, kao i isprava koju je u takvom obliku izdala, u vršenju javnih ovlašćenja, druga organizacija ili lice. U pogledu ovih isprava postoji predpostavka da su istinite i imaju jaču dokaznu snagu od privatnih isprava. Privatne isprave predstavljaju sve ostale isprave koje nisu javne – priznanice izdate od fizičkih ili pravnih lica, potvrde, ugovori i sl.

Legitimacija u postupku – Aktivna legitimacija označava podobnost određenog lica da bude tužilac u postupku. Pasivna legitimacija označava podobnost određenog lica da bude tužena strana u postupku.

Litispendencija – označava da je postupak povodom određene stvari započet (tužba dostavljena tuženom), te da se nakon toga ne može voditi dodatni postupak o istoj stvari.

Medijacija – dobrovoljan oblik mirnog rešavanja sporova koji se odvija uz pomoć neutralne treće strane (medijatora).

Odgovor na tužbu – pisani odgovor kojim tuženi odgovara na navode koje tužilac iznosi u svojoj tužbi.

Odbacivanje tužbe – odluka suda da se ne upusti u rešavanje glavne stvari usled formalnih nedostataka koji se tiču tužbe ili same prirode spora koji se pokreće.

Pravni lekovi – parnične radnje kojima stranke u postupku traže od suda da ukine ili preinači odluku za koju smatraju da je nepovoljna, nepravilna ili nezakonita. Redovni pravni lekovi su: žalba protiv presude i žalba protiv rešenja. Vanredni pravni lekovi su: revizija, zahtev za preispitivanje pravnosnažne presude i predlog za ponavljanje postupka.

Prvostepeni postupak – postupak pred sudom od momenta podnošenja tužbe do donošenja prve presude, nakon čega je moguće ulaganjem redovnog pravnog leka pokrenuti drugostepeni postupak.

Podnesak – dokument koji se podnosi sudu. Podnesci mogu biti tužba, protivtužba, odgovor na tužbu i pravni lekovi.

Pouka o pravom leku – obavezno informisanje stranke u postupku o mogućnostima podnošenja pravnog leka kao i načinu na koji se to može uraditi.

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti – nezavisni državni organ koji prati poštovanje obaveza organa vlasti u vezi sa slobodnim pristupom informacijama od javnog značaja, nadzire sprovođenje zaštite podataka o ličnosti i ukazuje na uočene zloupotrebe prilikom prikupljanja ličnih podataka.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti – nezavisni državni organ koji je ovlašćen da sprovodi postupak po pritužbama u slučajevima diskriminacije osoba ili grupe osoba koje povezuje isto lično svojstvo, kao i da prima i razmatra pritužbe zbog diskriminacije, daje mišljenja i preporuke u konkretnim slučajevima diskriminacije i izriče zakonom utvrđene mere.

Predmet spora – kratka oznaka vrste tužbenog zahteva. Tako je predmet spora: naknada štete, isplata razlike zarade, razvod braka, zaštita zlostavljanja na radu, isplata duga, deoba bračne tekovine. Predmet spora se navodi u tužbi radi njenog označavanja. *Primer: Tužba radi naknade štete; Tužba za poništaj aneksa ugovora o radu; Tužba za razvod braka.*

Protivtužba – tužba koju tuženi podnosi protiv tužioca u istom postupku.

Privremena mera – predlog sudu da brzo i bez sprovođenja postupka privremeno reši spornu situaciju među strankama u postupku. *Primer: Kada zakupac stana želi da vrši renoviranje za koje vlasnik stana smatra da će znatno umanjiti vrednost istog, vlasnik može tražiti donošenje privremene mere kojom bi se zakupcu zabranilo vršenje takvih radnji.*

Poravnanje – način mirnog rešavanja spora u kom stranke dobrovoljno zaključuju sporazum kojim rešavaju spor. Može biti sudsko i vansudsko, u zavisnosti od načina na koji se zaključuje poravnanje.

Pripremno ročište – prvo ročište na kome se po pravilu predlažu dokazi koje je potrebno izvesti u postupku, kao i određuje vremenski okvir trajanja postupka.

Preciziranje tužbenog zahteva – tačno određenje tužbenog zahteva koje zavisi od sprovedenog dokaznog postupka kao i novonastalih i novosaznatih okolnosti u toku postupka. Tužbeni zahtev se može precizirati na primer u delu visine potraživanja, datuma od kada teče kamata, modela viđanja deteta, iznosa troškova postupka, itd.

Rok – vremenski period u kome se neka radnja pred sudom može ili mora preduzeti. Rok može biti subjektivan i objektivan. Subjektivan rok je rok koji počinje teći od momenta saznanja za neku radnju ili događaj, a objektivan rok počinje teći od samog događaja. *Na primer: Tužba za zaštitu od*

zlostavljanja na radu podnosi se u roku od 6 meseci od dana kada je učinjena poslednja radnja zlostavljanja, u suprotnom tužba nije podneta u roku i biće neblagovremena.

Ročište – vreme u kom stranke u postupku dolaze na određeno mesto (najčešće u sud) radi raspravljanja pitanja koja su od značaja za rešenje spora.

Stvarna i mesna nadležnost suda – Stvarna nadležnost suda se određuje prema predmetu spora, a mesna prema prebivalištu/sedištu stranaka.

Suočavanje – kada se iskazi svedoka ili stranaka razlikuju, sud može odrediti da lica čiji se iskazi razlikuju moraju da suoče svoje stavove u sudnici, a sud na osnovu opažanja njihovog ponašanja zaključuje čiji iskaz je verodostojan.

Taksene marke – koriste se za plaćanje sudskih taksi u izosu do 5000 dinara, a moguće ih je kupiti u poštama u različitim novčanim apoenima.

Troškovi postupka – troškovi koji nastanu u toku postupka, a za koje važi pravilo da svaka stranka sama snosi svoje troškove postupka dok postupak traje (uz mogućnost oslobođenja od plaćanja troškova).

Tužilac – onaj koji podnosi tužbu sudu, koji ima određeni zahtev prema tuženom i obraća se sudu sa tim zahtevom (tužbom).

Tuženi – lice protiv koga je podneta tužba sudu.

Tužba – podnesak koji pokreće postupak pred sudom radi zaštite nekog prava, odnosno pravnog odnosa, ili radi utvrđenja određene činjenice.

Tužbeni zahtev – glavno pitanje u sudskom procesu, odnosno ono što tužilac tužbom traži od suda. *Primer: Predlažem da sud donese presudu ili rešenje kojim se usvaja tužbeni zahtev i obavezuje tuženi Pera Perić, iz Beograda, da tužiocu Marku Markoviću, iz Smedereva, isplati na račun vvv-vvvvv-vvv koje se vodi kod banke Y, iznos od 8.000 dinara na ime duga sa zakonskom zateznom kamatom počev od 15. maja 2015. godine u roku pod 15 dana od prijema presude. Obavezuje se tuženi Pera Perić, iz Beograda, da tužiocu isplati troškove postupka u roku od 15 dana.*

Uviđaj – neposredno opažanje neke stvari

Uredan podnesak – podnesak koji sadrži sve elemente koji su predviđeni zakonom, kao i sve elemente koji omogućavaju postupanje suda. *Primer: Neuredan podnesak je ako ne sadrži potpis podnosioca ili ako je u tužbenom zahtevu tražena kamata a nije naznačen tačan datum od kada se traži.*

4. SUDOVI U SRBIJI

Sudovi u Republici Srbiji su samostalni i nezavisni državni organi koji štite slobode i prava građana, i obezbeđuju ustavnost i zakonitost. Sudovi sude isključivo na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kao i na osnovu ratifikovanih međunarodnih ugovora, kao što je, primera radi, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Svako zainteresovano lice može prisustvovati suđenjima, osim u postupcima koji se odnose na zaštitu interesa nacionalne bezbednosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku *(Primer: Javnost je isključena u porodičnim sporovima).*

4.1. Kako da znate kom sudu da se obratite?

Za ostvarivanje i zaštitu prava i sloboda građana nadležni su osnovni, viši, apelacioni sud i Vrhovni kasacioni sud.[1]

Pre podnošenja tužbe neophodno je da znate koji je sud nadležan za rešavanje vašeg spora. Prvo je neophodno da se odredi predmet spora. Zakonodavac je za različite vrste predmeta sporova odredio nadležnost osnovnih i viših sudova. Zato je neophodno pročitati Zakon o uređenju sudova kako biste odredili da li se obraćate osnovnom ili višem sudu. *Primer: Viši sud je nadležan za zlostavljanje na radu, zaštitu autorskih prava.*

Dodatno, u zavisnosti od toga protiv koga podnosite tužbu, određujete mesnu nadležnost suda. Mesna nadležnost suda određuje se prema prebivalištu/sedištu tuženog. Primera radi, nije isto da li tužbu koja se podnosi protiv vašeg komšije upućujete Osnovnom sudu u Leskovcu ili Osnovnom sudu u Nišu. U nekim slučajevima obraćanje pogrešnom sudu može produžiti sudski postupak koji pokrećete, dok u nekim drugim može dovesti i do odbacivanja tužbe, kao što je slučaj u kom sud utvrdi da predmet spora ne spada u sudsku nadležnost, već u nadležnost nekog drugog državnog organa.

U slučaju da tuženi nema prebivalište u Republici Srbiji niti u drugoj državi, opšte mesno nadležan je sud na čijem području tuženi ima boravište. S druge strane, za suđenja u sporovima protiv Republike Srbije, autonomne pokrajine, jedinice lokalne samouprave i njihovih organa opšte mesno je nadle-

1 Za interaktivnu mapu sudova opšte i posebne nadležnosti u Srbiji, videti Portal sudova Srbije, online dostupno na: http://www.portal.sud.rs/code/navigate.aspx?Id=523

žan sud na čijem području se nalazi sedište njene skupštine. Na kraju, u sporovima protiv pravnih lica, opšte je mesno nadležan sud na čijem području se nalazi njihovo sedište, prema podacima iz Agencije za privredne registre.[2]

Za postupke koji se tiču nepokretnosti uvek je isključivo nadležan sud na čijem području se nalazi ta nepokretnost.

U postupku po pravnim lekovima postupaju viši i apelacioni sudovi i Vrhovni kasacioni sud.

4.2. Kako se komunicira sa sudom?

Osnovno pravilo je da se komunikacija sa sudom odvija pismenim putem – putem podnesaka. Podnesci imaju različite nazive i različite funkcije. Najvažniji podnesci su tužba i odgovor na tužbu. Ostali podnesci se upućuju sudu u kasnijem toku postupka (za više informacija videti deo Podnesci). Nakon pokretanja postuka, komunikacij a sa sudom se odvija i usmeno na ročištima (za više informacija videti deo Ročišta).

4.3. Na kom jeziku se obraćam sudu?

U svim sudovima u Srbiji je u službenoj upotrebi srpski jezik i ćiriličko pismo, dok je u mestima u kojima žive pripadnici nacionalnih manjina u službenoj upotrebi istovremeno i jezik i pismo nacionalnih manjina. *Primer: U Subotici je u službenoj upotrebi i mađarski jezik i latinično pismo s obzirom na prisustvo velikog broja pripadnika mađarske nacionalne manjine.*

Svako ima pravo da koristi jezik koji razume u postupku pred sudom ili drugim državnim organom, što znači da ima pravo na sudskog tumača (ovlašćenog prevodioca), a da je sud dužan da mu ga obezbedi. Nepoznavanje jezika na kome se postupak vodi ne sme biti smetnja za ostvarivanje i zaštitu Ustavom i zakonima zagarantovanih prava građana. *Primer: Avganistanac u Srbiji ima pravo na sudskog prevodioca za Farsi jeziku ili drugom koji razume i prihvati.*

Angažovanje sudskog tumača za određeni jezik je na teretu organa pred kojim se postupak vodi.

2 Ovi podaci su javni i mogu se pronaći na portalu Agencije za privredne registre. Online, dostupno na: http://apr.gov.rs/

4.4. Uloga sudova u postupcima u kojima se stranke same zastupaju

Imajući u vidu da se stranke mogu i same zastupati u parničnom postupku, ali i da je neophodno obezbediti jednakost strana u parničnom postupku, kao i da neuka stranka, odnosno ona stranka koja nema stručnih znanja, ne sme zbog toga da trpi posledice, sudovi su dužni da strankama koje su neuke i koje se samozastupaju pruže informacije o mogućnostima gubitka procesnih ovlašćenja u slučajevima nepreduzimanja određene parnične radnje u ostavljenom roku. Ovo se ogleda u upozorenjima kao što su ona koja se odnose na posledice neodazivanja na ročište, nepodnošenja odgovora na tužbu, propuštanja da se predlože dokazi i slično. S druge strane, u slučaju da se stranka koja nema punomoćnika, iz neznanja ne koristi pravima koja joj pripadaju po zakonu, sud je dužan da je upozori da može angažovati punomoćnika, u skladu sa zakonom.

Pored toga, kao odraz načela da se sudske odluke mogu doneti samo na osnovu činjenica o kojima su stranke imale mogućnost da se izjasne, svaki postupajući sud je dužan da svakoj stranci pruži mogućnost da se izjasni o zahtevima, predlozima i navodima protivne stranke[3]. Takođe, sud je tokom trajanja postupka dužan i da ukaže strankama da imaju pravo da zaključe poravnanje pred sudom[4], kao i da ih obavesti o mogućnosti mirnog rešavanja spora, odnosno medijacije.[5]

Ustavom je propisano da svako ima pravo da mu sudi nezavistan, nepristrasan i zakonom ustanovljen sud. U situacijama koje mogu dovesti u pitanje pristrasnost i nezavisnost pojedinih učesnika u postupku kao što su sudija, sudija porotnik, veštak ili tumač, stranka može zahtevati isključenje ili izuzeće ovih učesnika postupka. Razlozi za isključenje propisani su Zakonom o parničnom postupku i odnose se na neku okolnost koja može biti smetnja u postupku kao što su srodstvo ili postojanje parnice koja teče između sudije i neke od stranaka u postupku, a kada je isključenje sudije obavezno. Ako postoje drugi razlozi koji osnovano mogu dovesti u pitanje nepristrasnost sudije, stranka može tražiti izuzeće sudije. Sve što se odnosi na sudije, odnosi se i na sudije porotnike, veštake i tumače

3 Zakon o parničnom postupku („Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014), član 5
4 *Ibid*., član 336, stav 1
5 *Ibid*., član 11

u postupku. Na razloge za isključenje obavezan je da ukaže sudu i sudija odnosno drugi učesnik u postupku na koga se oni odnose[6]. Ovaj zahtev može se postaviti pred sudom usmeno ili pisanim putem u formi podneska, a mora se obavezno navesti zakonski razlog za isključenje ili izuzeće i činjenice koje ga potkrepljuju.

6 *Ibid.*, član 66–73

5. TROŠKOVI POSTUPKA

Troškovi postupka su sudske takse i nagrade za rad veštaka i advokata.

5.1. Sudske takse

Svaka stranka u toku postupka unapred snosi svoje troškove postupka. Tako, tužilac je dužan da, u zavisnosti od označene vrednosti spora, uplati na račun postupajućeg suda taksu za tužbu. Ukoliko niste u mogućnosti da izračunate taksu, dobićete opomenu da plaćanje takse izvršite u roku od 8 dana od prijema opomene, sa iznosom takse koju je potrebno uplatiti. Neplaćanje takse za tužbu ne sprečava vođenje postupka. Ipak, sud može da pokrene prinudnu naplatu, u kom slučaju ćete uz taksu, morati da platite i kaznu u visini 50 posto od iznosa sudske takse.

Tuženi plaća taksu za odgovor na tužbu čiji je iznos duplo manji od iznosa takse za tužbu.

Taksa se plaća i za sudsku presudu, nakon što dobijete njen otpravak.

5.2. Ostali najčešći troškovi postupka

Pored sudskih taksi, najčešći troškovi postupka su nagrade za rad advokata i nagrada za veštačenje.

Advokati dobijaju nagradu čiji iznos se određuje Advokatskom tarifom i to za sastav podnesaka (tužbe, odgovora na tužbu i ostalih predloga) kao i za dolazak na sud, bilo da se ročište održi ili ne.

Ukoliko suprotna strana ima advokata, suprotna strana ga plaća pre izlaska na ročište i za pisanje podnesaka. Imajte na umu da će suprotna strana tražiti na kraju postupka da Vas sud obaveže da snosite troškove postupka. To znači da ako ste tužilac, ukoliko izgubite spor, a suprotna strana je postavila zahtev za naknadu troškova, možete platiti dodatno troškove koji obuhvataju taksu za odgovor na tužbu, nagradu za advokata tuženog (sastav odgovora na tužbu, sastav drugih obrazloženih podnesaka, pristup na održanom ročištu kao i pristup na neodržanom ročištu).

Stranka koja predloži **veštačenje** plaća predujam – nagradu veštaku pošto sud odredi veštaka. Bez plaćanja predujma, veštačenje neće biti sprovedeno.

5.3. Ko na kraju snosi troškove postupka?

Lice koje izgubi u sporu će biti obavezano da plati troškove postupka koje je suprotna strana koja je uspela u sporu već platila – pod određenim uslovima.

Ako je postupak dobio tužilac, sud će obavezati tuženog da naknadi troškove tužiocu isključivo ako je tužilac u **TUŽBI** u okviru **TUŽBENOG ZAHTEVA** zahtevao naknadu troškova postupka i ako ih je najkasnije na poslednjem ročištu **OPREDELIO**. Opredeljivanje znači da se sudu bilo pismeno ili usmeno saopšti iznos koji se traži uz obrazloženje za šta se traži znos.

Primer: Tražim od suda da obaveže tuženog da naknadi troškove u iznosu od 410.320,00 dinara i to na ime takse na tužbu u iznosu od 97.500,00 dinara i taksu na odluku u iznosu od 97.500,00 dinara, troškove veštačenja u iznosu od 24.070,00 dinara, te troškove na ime angažovanja punomoćnika advokata i to za sastav tužbe od 30.03.2010. godine i za sastave podnesaka od 8.06.2011. i 26.01.2012. godine u iznosu od po 31.250,00 dinara, za zastupanje na ročištima održanim dana 9.06.2013., 13.12.2013. i 14.02.2014. godine u iznosu od po 32.500,00 dinara, a što sve ukupno čini sumu od 410.320,00 dinara.

Ako je postupak izgubio tužilac, sud će obavezati tužioca da naknadi troškove tuženom isključivo ako je tuženi u **ODGOVORU NA TUŽBU** ili u svojoj reči zahtevao naknadu troškova postupka i ako ih je najkasnije na poslednjem ročištu **OPREDELIO**.

Primer: Tražim od suda da obaveže tužioca da tuženom naknadi troškove postupka, prema opredeljenom zahtevu tuženog, i to na ime angažovanja punomoćnika iz reda advokata za sastav odgovora na tužbu u iznosu od 16.500,00 dinara pristup na pet održanih ročišta u iznosu od 18.000,00 dinara, za pristup na jedno neodržano ročište u iznosu od 9,750.000 dinara, što ukupno iznosi 116.250,00 dinara

Sud neke tražene troškove može da uvaži a neke ne, tj sud ceni koji su troškovi bili nužni i opravdani.

Primer: Imajući u vidu uspeh stranaka u sporu, te opredeljeni zahtev tuženih za naknadu troškova postupka, sud je obavezao tužioca da tuženima na ime naknade troškova postupka isplati ukupan iznos od 374.600,00 dinara, i to na ime sastava odgovora na tužbu i jednog podneska (od 30.01.2012.g) u iznosima od po 33.750,00 dinara, pristup punomoćnika tuženih na 7 održanih ročišta u iznosima od po 36.000,00 dinara i jedno ročište (od 18.10.2011.g) u iznosu od 18.000,00 dinara, te takse na

odgovor na tužbu u iznosu od 37.100,00 dinara, koji troškovi su odmereni u skladu sa odgovarajućim tarifnim brojem taksene i advokatske tarife, a uzeto je u obzir i zastupanje dve stranke. Nisu priznati putni troškovi, obzirom da su tuženi imali mogućnost da angažuju punomoćnika i na teritoriji postupajućeg prvostepenog suda. Drugosteni troškovi nisu dosuđeni tuženima, jer nisu ni traženi, ni opredeljeni u izjavljenoj žalbi.

5.4. Besplatna pravna pomoć

Stranka koja je oslobođena od plaćanja troškova može zahtevati od suda u svakoj fazi postupka da joj dodeli besplatnog punomoćnika iz reda advokata ako je to nužno radi zaštite prava stranke. Ovaj predlog se podnosi sudu pred kojim se vodi postupak, sud je dužan da o njemu odluči rešenjem u roku od 8 dana. (**za više informacija videti u delu Pružaoci besplatne pravne pomoći**)

6. TUŽBA

Parnični postupak se pokreće tužbom. Tužba se uvek podnosi sudu u pisanom obliku. Zakon o parničnom postupku propisuje sadržaj i obavezne elemente koje svaka tužba mora da sadrži kako bi po njoj moglo da se postupa.

Važno je voditi računa da se tužba podnese blagovremeno, odnosno ne po isteku roka u kojem je moguće ostvariti određeno pravo.

Sa tužbom se može zakasniti iz razloga što je zakonom propisan poseban rok za podnošenje tužbe.U tom slučaju, sud po službenoj dužnosti će odbaciti tužbu kao neblagovremenu. (*Primer: Tužba za poništaj rešenja o otkazu ugovora o radu može se podneti u roku od 60 dana od dana prijema rešenja*)

Treba imati na umu da postoji institut zastarelosti prava i potraživanja, na koji se može pozvati tužena strana da bi odbila tužbeni zahtev (Videto deo Najvažniji materijalni i procesni prigovori).

6.1. Osnovni elementi tužbe

Svaka tužba mora da sadrži:

- označenje suda i stranaka u postupku;
- predmet spora;
- vrednost predmeta spora;
- naziv tužbe;
- činjenične navode tužioca o postojanju njegovog prava, potraživanja i slično;
- dokaze koji potkrepljuju navode (**videti deo Dokazi**);
- tužbeni zahtev;
- svojeručni potpis tužioca.

Napomena: Na podnetu tužbu se plaća sudska taksa (za više detalja pogledati deo Troškovi postupka).

6.1.1. Tužbeni zahtev

Najveću pravničku preciznost i znanje zahteva pravilna formulacija tužbenog zahteva, s obzirom da je to ono što se tužbom traži od suda.

Tužbeni zahtev se formuliše nakon što se opiše događaj/situacija usled koje se podnosi tužba i objasni zbog čega tužiocu neko pravo pripada. *Primer: Zbog svega navedenog, predlažem da sud donese presudu ili rešenje kojim se Usvaja tužbeni zahtev i obavezuje se tuženi Agroekonom DOO, sa sedištem u Beogradu, da tužiocu na ime neisplaćene zarade za mesec april 2016. godine isplati iznos od 26.000,00 dinara sa zakonskom kamatom od 31. maja 2016. godine, pa do isplate; za mesec maj 2016. godine isplati iznos od 26.300,00 dinara sa zakonskom kamatom od 30. jun 2016. godine, pa do isplate. Obavezuje se tuženi Agroekonom DOO, sa sedištem u Beogradu, da tužiocu isplati troškove postupka u roku od 15 dana.*

Ukoliko nije moguće precizno određivanje tužbenog zahteva u trenutku pisanja tužbe, može se naknadno precizirati tužbeni zahtev sve do okončanja postupka.

Na primer, ukoliko je sporna visina novčanog potraživanja ili ukoliko ne znate koliko iznosi naknada nematerijalne štete ako ste pretrpeli neku povredu ili strah, te niste u mogućnosti da ocenite kolika je pravična naknada za takvu povredu, može se tražiti izvođenje dokaza veštačenjem. Kada veštak odredi iznose u svom nalazu i mišljenju, a Vi se slažete sa istim, možete da precizirate tužbeni zahtev, preciziranjem iznosa koji tražite od tuženog. Preciziranje tužbenog zahteva je moguće kako usmeno na ročištu, tako i pisano putem podnošenja podneska.

MODEL TUŽBE	ELEMENTI TUŽBE
OSNOVNI SUD U _____	**Označenje nadležnog suda**
TUŽILAC: _____ iz _____ ul. _____ br. _____. TUŽENI: _____ iz _____ ul. _____ br. _____.	**Označenje stranaka**
Radi: naknade nematerijalne štete	**Označenje predmeta spora**
Vrednost spora: _____ dinara	**Označenje vrednosti**
T U Ž B A	**Naziv podneska/tužbe**
Tuženi je dana _____ godine naneo tužiocu teške telesne povrede u vidu prelomanosa. Zbog ovog dela tuženi je osuđen od strane _____ suda, na kaznu zatvora u trajanju od _____.	**Tužbeni navodi**
DOKAZ: 1. Spisi _____ suda K. br. _____, 2. Lekarsko uverenje za tužioca.	**Predloženi dokazi**
Zbog ove povrede tužilac je bio privremeno sprečen za rad u trajanju od _____ meseca, pa je izgubio zaradu u iznosu od _____ dinara.	**Tužbeni navodi**

DOKAZ: Potvrda poslodavca tužioca _____ od _____ god..	**Predloženi dokazi**
Tužilac je nakon povrede ima dve operacije nosa, zbog čega je trpeo fizičke bolove jakog intenziteta, u dužem vremenskom periodu. Tužilac smatra da je pravična naknada za ove bolove novčani iznos od _____ dinara.	**Tužbeni navodi**
DOKAZ: Veštačenje eksperta medicinske struke	**Predloženi dokazi**
Zbog svega iznetog, tužilac na osnovu čl. 195 i 200 Zakona o obligacionim odnosima, podnosi ovu tužbu i predlaže da sud nakon provedene rasprave donese **P R E S U D U** Obavezuje se tuženi da tužiocu na ime naknade štete zbog nanošenja teške telesne povrede isplati i to: - za izgubljenu zaradu za vreme privremene nesposobnosti za rad iznos od _____ dinara, - za pretrpljene fizičke bolove iznos od _____ dinara, - za duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti iznos od _____ dinara, - za pretrpljeni strah iznos od _____ dinara, što sve ukupno iznosi _____ dinara, sa zakonskom kamatom počev od podnošenja tužbe do isplate, kao i da tužiocu plati troškove parničnog postupka, sve ovo u roku od 15 dana pod pretnjom izvršenja.	**Tužbeni zahtev**
U _____ Dana _____	**Mesto** **Datum**
_____ POTPIS TUŽIOCA	**Svojeručni potpis**

6.2. Predlog za određivanje privremene mere

Predlog za određivanje privremene mere je zahtev sudu da brzo i bez sprovođenja postupka privremeno reši spornu situaciju među strankama u postupku.

Primer: Kada zakupac stana želi da vrši renoviranje za koje vlasnik stana smatra da će znatno umanjiti vrednost istog, vlasnik može tražiti donošenje privremene mere kojom bi se zakupcu zabranilo vršenje takvih radnji.

Dakle, privremena mera je sredstvo za obezbeđenje novčanog ili nenovčanog potraživanja stranke u postupku koja se određuje u situacijama kada postoji opasnost da bi ispunjenje potraživanja bilo onemogućeno, ili znatno otežano, kao i ukoliko bi za poverioca mogla nastati nenadoknadiva šteta. U predlogu za određivanje privremene mere poverilac mora **učiniti verovatnim postojanje potraživanja i navedenu opasnost**. Osim u imovinskim sporovima, privremena mera se često sreće i u porodičnim sporovima, naročito sporovima za zaštitu od nasilja o porodici.

Primer: u postupku zaštite od nasilja u porodici, žrtva nasilja (u ovom slučaju to je poverilac) može tražiti od suda iseljenje nasilnika iz stana (dužnika), još i pre podnošenja tužbe ili zajedno sa tužbom za zaštitu od nasilja u porodici, ukoliko postoji opasnost da će se nasilje ponoviti.

PRIMER

PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU
Bulevar Nikole Tesle 42a, Beograd

IZVRŠNI POVERILAC: _____ iz Beograda, ul. _____,
IZVRŠNI DUŽNIK: _____, _____

Radi: zaštite od nasilja u porodici

PREDLOG ZA ODREĐIVANJE PRIVREMENE MERE

Po prijemu nalaza i Mišljenja organa starateljstva, Gradskog centra za socijalni rad u Beogradu, izvršni poverilac predlaže da sud donese rešenje kojim će usvojiti privremenu meru, tako što će izvršnom dužniku , _____, zabraniti pristup u prostor stana u kome živi, u ul. _____ broj ____, za vreme trajanja parničnog postupka za zaštitu od nasilja u porodici koji se vodi između izvršnog poverioca i izvršnog dužnika pred _____ sudom pod brojem _____.

Kao što je u tužbi navedeno, izvršni poverilac je već dugi niz godina žrtva porodičnog nasilja. Po iniciranju predmetnog parničnog postupka, kao i krivičnog postupka pred nadležnim sudom, situacija ne samo da se nije smirila već se i pogoršala. Radnje koje predstavljaju nasilje su sve učestalije i sve intenzivnije, izvršni dužnik koristi svaku priliku da isprovocira izvršnog poverioca. Ovo je eskaliralo u noći između 30. septembra i 1. oktobra, kojom prilikom je izvršni dužnik nasrnuo verbalno na izvršnog poverioca, provocirajući i grubo ga vređajući. Usled dugotrajne tenzije i pritiska u kome izvršni poverilac svakodnevno živi, izvršni poverilac je reagovao odgurivanjem izvršnog dužnika, koji je nakon toga prevežen u Vojno-medicinsku akademiju, radi ukazivanja medicinske pomoći.

Dodatno, kako je očigledno da izvršni dužnik izbegava da primi pozive na ročišta u ovom postupku, izvesno je očekivati da će se nasilje, makar i psihičko, nastaviti, iz kog razloga izvršni poverilac predlažue da sud usvoji predloženu privremenu meru i donese sledeće

R E Š E NJ E

ODREĐUJE SE privremena mera zaštite od nasilja u porodici, tako što se NALAŽE izvršnom dužniku, _____ iz _____, ul. _____ broj ___, ISELJENJE iz porodičnog stana u Beogradu, ul._____ br. ___ i ZABRANJUJE mu se pristup u prostor stana u kome izvršni poverilac živi za vreme trajanja predmetnog parničnog postupka za zaštitu od nasilja u porodici između izvršnog poverioca i izvršnog dužnika.

U Beogradu, dana _____ godine

POTPIS IZVRŠNOG POVERIOCA

6.3. Podnošenje tužbe

Nakon napisane tužbe, istu je potrebno odštampati u onoliko primeraka koliko u postupku ima tuženih, kao i dodatni primerak koji ostaje sudu (najmanje 2); potpisati sve primerke tužbe; fotokopirati sve dokaze koje ste naveli u istom broju primeraka kao i tužbu (najmanje 2); spakovati sve u koverat; predati koverat u pošti (sa povratnicom) ili predati direktno na prijemnom šalteru suda.

Nakon prijema tužbe sud će dodeliti postupajućeg sudiju ili sudsko veće, kao i oznaku odnosno broj predmeta. Broj predmeta možete saznati u sudskoj upravi, a na dalje svaki podnesak koji šaljete u sud mora sadržati taj broj predmeta.

7. ODGOVOR NA TUŽBU

U parničnim postupcima, prvi kontakt sa sudom za tuženu stranku je dostavljanje tužbe na odgovor i prijem poziva na pripremno ročište ili prvo ročište za glavnu raspravu (vidi deo o pozivu na pripremno ročište). Najčešće u praksi, postupajući sudija dostavlja dopis uz tužbu u kome se stranke poučavaju da imaju obavezu da u određenom roku podnesu odgovor na tužbu, šta on sve treba da sadrži, kao i u kom roku da bude podnet, posledice propuštanja i sl.

U parničnim postupcima u kojima je odgovor na tužbu obavezan, stranka mora voditi računa da dostavi odgovor sudu blagovremeno, jer ovo može u velikoj meri uticati na prava stranke u postupku. Ako tuženi ne podnese odgovor na tužbu u određenom roku, sud može doneti presudu zbog propuštanja na njegovu štetu. O ovim pravima sud poučava tuženog prilikom dostavljanja tužbe na odgovor.

Odgovor na tužbu mora sadržati broj predmeta koji se dobija u sudskom pozivu. *Primer: P 259/2016. gde P označava parnicu, 259 je broj predmeta, a 2016. je godina u kojoj je predmet zaveden.*

U odgovoru na tužbu važno je pažljivo pročitati samu tužbu i bez ulaženja u detalje odgovoriti na tužbeni zahtev i predložene dokaze iz tužbe. Bitno je navesti zbog čega je tužba i tužbeni zahtev **NEOSNOVAN**. U odgovoru se osporavaju pre svega činjenični navodi, ali se mogu napadati i dokazi odnosno njihova ispravnost (validnost).

Odgovorom na tužbu tuženi se izjašnjava da li priznajete tužbeni zahtev. Ukoliko se tužbeni zahtev ne priznaje, predlaže se sudu da tužbu **ODBACI** i/ili predlaže se da sud tužbeni zahtev **ODBIJE**. Naime, nakon što pročitate tužbu, ako postoje razlozi koji su navedeni u Zakonu o parničnom postupku za odbačaj tužbe, navedite ih i tražite od suda njen odbačaj.

Opreza radi, tražite da se tužbeni zahtev odbije. Za to ćete dati razloge i predložiti i priložiti dokaze uz odgovor. (**videti deo Dokazi**)

Sve što imate da prigovorite tužiocu, napisaćete u odgovoru (videti više u delu Najvažniji procesni i materijalni prigovori).

Važno je napomenuti da je potrebno da se traži od suda da **TUŽILAC** naknadi sudske troškove (videti više u delu troškovi postupka).

Ako odgovor na tužbu ne sadrži sve obavezne elemente smatraće se da tuženi ni nije ni odgovorio na tužbu!

Sadržaj odgovora na tužbu
Tuženi je dužan da u odgovoru na tužbu istakne procesne prigovore (kao što su prigovor stvarne ili mesne nenadležnosti)
Tuženi je dužan da se izjasni da li priznaje ili osporava istaknuti tužbeni zahtev
Tuženi je dužan da navede druge podatke koje mora sadržati svaki podnesak: označenje suda, ime i prezime, poslovno ime privrednog društva ili drugog subjekta, prebivalište ili boravište, odnosno sedište stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika ako ih imaju, predmet spora, sadržinu izjave i potpis podnosioca
Ako tuženi osporava tužbeni zahtev, odgovor na tužbu mora da sadrži i činjenice na kojima tuženi zasniva svoje navode i dokaze kojima se utvrđuju te činjenice

7.1. Prigovori

Prigovor je sredstvo kojom svaka strana štiti svoja prava u toku postupka.

Prigovori se dele na materijalne i procesne. Procesnim prigovorima stranka u postupku pokušava da upozori sud na nepravilnosti koje se tiču samog postupka, dok materijalnim prigovorima stranka upozorava sud na postojanje određenih činjenica zbog kojih sud mora uskratiti sudsku zaštitu. Procesni prigovor stvarne nenadležnosti suda ima za rezultat odbacivanje tužbe. Materijalni prigovor

zastarelosti duga zbog proteka deset godina od pozajmice, ima za rezultat presudu kojom se odbija tužbeni zahtev. *Primer: Povodom tužbe podnete Prvom osnovnom sudu u Beogradu protiv privrednog društva sa sedištem u Kruševcu, a koje ima izdvojenu kancelariju u Beogradu, procesni prigovor mesne nenadležnosti u odgovoru na tužbu doveo bi do odbacivanja tužbe (videti više u delu Sudovi u Srbiji).*

7.1.1. Najvažniji procesni prigovori

Prigovor stvarne ili mesne nenadležnosti: Zakonom o uređenju sudova [7] i Zakonom o parničnom postupku određeno je koji je sud nadležan da postupa u određenim vrstama predmeta spora i na kom području. Tako je za slučajeve zaštite od diskriminacije uvek nadležan Viši sud, a kao opšta mesna nadležnost određena je nadležnost suda u kome tuženi ima prebivalište ili sedište ako zakonom nije određena posebna nadležnost. Za postupke koji se tiču nepokretnosti uvek je isključivo nadležan sud na čijem području se nalazi ta nepokretnost.

Prigovor litispedencije: Između dve stranke ne može se o istoj stvari voditi dva postupka, odnosno nije moguće voditi postupak u vezi pravne stvari o kojoj se već vodi sudski postupak. Ovo znači da ukoliko o određenoj stvari već vodi parnica pred istim ili drugim sudom, stranka ima pravo da istakne prigovor sudu.

7.1.2. Najvažniji materijalni prigovori

Prigovor nedostatka aktivne/pasivne legitimacije: Aktivna legitimacija označava podobnost određenog lica da bude tužilac u postupku, dok pasivna legitimacija označava podobnost određenog lica da bude tužena strana u postupku.

Primer nedostatka aktivne legitimacije: Osoba A je tužila osobu B za naknadu štete koju je osoba B učinila osobi C. Osoba B ima pravo prigovora nedostatka aktivne legitimacije, pošto osoba A nije osoba koja je pretrpela štetnu radnju, već osoba C. Ovaj prigovor bi doveo do presude kojom se odbija tužbeni zahtev osobe A.

7 Zakon o uređenju sudova („Sl. glasnik RS", br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 – dr. zakon, 78/2011 – dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 – dr. zakon, 13/2016 i 108/2016)

Primer nedostatka pasivne legitimacije: Osoba A je tužila osobu B za naknadu štete, a osoba B nije učinila štetnu radnju, već osoba C. Osoba B ima pravo prigovora pasivne legitimacije koji će, ako bude usvojen dovesti do donošenja presude kojom se odbija tužbeni zahtev prema osobi B.

Prigovor zastarelosti: Zastarelost je okolnost na koju sud nikada ne pazi po službenoj dužnosti, već stranka u postupku mora sama istaći prigovor zastarelosti ukoliko želi da odbije tužbeni zahtev.

Ukoliko se za zastarelo potraživanja ne istakne prigovor zastarelosti, sud će presudom obavezati tuženog na ispunjenje zastarele obaveze!

Rok zastarelosti se razlikuje u zavisnosti od vrste prava odnosno potraživanja, a koje propisuje Zakon o obligacionim odnosima, ali i drugim posebnim zakonima (npr. Zakon u radu).

Zastarelost pojedinih portraživanja	
Povremena potraživanja (kamate, potraživanja po osnovu izdržavanja)	Tri godine od dospelosti svakog pojedinog davanja
Pravo da se zahteva ispunjenje povremenog potraživanja	Samo pravo zastareva u roku od 5 godina *(primer: ukoliko roditelj duguje detetu novac za izdržavanje, dete mora u roku od pet godina tražiti putem izvršnog postupka da ostvari ovo svoje pravo, ili će ono zastaret u potpunosti.)*
Međusobna potraživanja iz ugovora u privredi (prometa roba i usluga)	Zastarevaju za tri godine od dospelosti
Potraživanja zakupnine	Zastareva za tri godine, bilo da je određeno da se plaća povremeno ili odjednom u ukupnom iznosu

Potraživanja naknade štete	▸ Zastareva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za lice koje je štetu učinilo ▸ U svakom slučaju ovo potraživanje zastareva za pet godina od kad je šteta nastala ▸ Potraživanje naknade štete nastale povredom ugovorne obaveze zastareva za vreme određeno za zastarelost te obaveze
Potraživanje naknade štete prouzrokovane krivičnim delom	▸ Zahtev za naknadu štete prema odgovornom licu zastareva kad istekne vreme određeno za zastarelost krivičnog gonjenja kada je za za krivično gonjenje je predviđen duži rok zastarelosti nego za samu naknadu štete
Jednogodišnji rok zastarelosti	▸ Potraživanje naknade za isporučenu električnu i toplotnu energiju, plin, vodu, za dimničarske usluge i za održavanje čistoće, kad je isporuka odnosno usluga izvršena za potrebe domaćinstva; ▸ Potraživanje radio-stanice i radio-televizijske stanice za upotrebu radio-prijemnika i televizijskog prijemnika; ▸ Potraživanje pošte, telegrafa i telefona za upotrebu telefona i poštanskih pregradaka, kao i druga njihova potraživanja koja se naplaćuju u tromesečnim ili kraćim rokovima; ▸ Potraživanje pretplate na povremene publikacije, računajući od isteka vremena za koje je publikacija naručena. ▸ Zastarevanje teče iako su isporuke ili usluge produžene.

Potraživanja utvrđena pred sudom ili drugim nadležnim organima	Sva potraživanja koja su utvrđena pravnosnažnom sudskom odlukom ili odlukom drugog nadležnog organa, ili poravnanjem pred sudom ili drugim nadležnim organom, zastarevaju za deset godina, pa i ona za koja zakon inače predviđa kraći rok zastarelosti.
Novčana potraživanja iz radnih odnosa	Zastarevaju u roku tri godine od dana kada su nastala
Opšti rok zastarelosti	Ukoliko nije predviđen poseban rok, rok zastarelosti potraživanja iznosi 10 godina

Prigovor neispunjenja ugovora: Prigovor koji stranka može koristiti u situacijama kada je njena obaveza bila na neki način uslovljena ispunjenjem obaveze druge strane, ili istovremenim ispunjenjem, a druga strana svoju obavezu nije ispunila. *Primer: Osoba A je zaključila ugovor o kupoprodaji stana od osobe B, ali nije isplatila cenu ugovora, iz razloga što joj osoba B nije omogućila da uđe u posed stana. Osoba B tuži osobu A za isplatu ugovorene cene. Osoba A ima pravo prigovora neispunjenog ugovora koji će dovesti do odbijanja tužbenog zahteva osobe B.*

Prigovor prebijanja: Prigovorom prebijanja jedna strana izjavljuje da želi da prebije potraživanje druge strane sa istim takvim potraživanjem koje ona ima prema toj strani. Za ovaj prigovor potrebno je da se oba potraživanja odnose na novac ili druge zamenljive stvari. *Primer: osoba A i osoba B su u stalnom poslovnom odnosu. Osoba B je isporučila robu osobi A, ali osoba A tu robu nije platila. Osoba B tuži osobu A i osoba A prigovara na sudu da je neposredno pre naručivanja robe od osobe B već jednom naručivala tu istu robu, ali joj je dostavljena manja količina od one koju je platila, tako da joj je osoba B ostala dužna.* Ukoliko su ispunjeni uslovi propisani Zakonom o obligacionim odnosima, sud može izvršiti prebijanje (kompenzaciju) i sravniti potraživanja tužioca i tuženog u onoj meri u kojoj jedna strana duguje drugoj.

8. POZIV NA PRIPREMNO ROČIŠTE

Sud strankama šalje poziv na pripremno ročište kojim se zakazuje vreme i mesto održavanja, sa poukom o dužnostima stranaka. U praksi, tužilac uz poziv može dobiti i odgovor na tužbu tuženog, kako bi se pripremio za pripremno ročište.

U pozivu za pripremno ročište ili prvo ročište za glavnu raspravu, sud je dužan da:

- upozori na posledice izostanka sa ročišta (mogućnost da izgube spor zbog donošenja presude zbog propuštanja ili da se tužba može smatrati povučenom),
- upozori stranke da su dužne da obaveste sud o promeni adrese,
- upozori stranke da su dužne da iznesu sve činjenice i da predlože sve dokaze kojima se te činjenice dokazuju

  Primer: stranske moraju da donesu lekarsku potvrdu o povredama koje su nastale i usled kojih se podnosi tužba za naknadu štete,
- upozori da su dužne da predlože vremenski okvir, odnosno rok u kom postupak mora da se okonča.

Takođe, u prvoj fazi parničnog postupka, sud nalaže strankama da na ročište donesu sve isprave koje im služe kao dokaz, kao i predmete koje treba razgledati u sudu, odnosno sve dokaze kojima raspolažu.

9. PRIPREMNO ROČIŠTE / PRVO ROČIŠTE ZA GLAVNU RASPRAVU

Pripremno ročište	Pripremno ročište je ročište na kome tužilac izlaže tužbu, a tuženi odgovor na tužbu. Ono se održava u roku od 30 dana od dana dostavljanja odgovora na tužbu tužiocu. Pripremno ročište je obavezno, osim kad sud po prijemu odgovora na tužbu utvrdi da među strankama nema spornih činjenica, odnosno ako je spor jednostavan, hitan ili ako je to zakonom propisano. U pozivu za pripremno ročište stranke se upozoravaju na dužnost iznošenja svih činjenica i predlaganja dokaza kojima se te činjenice potvrđuju, kao i na dužnost predlaganja vremenskog okvira i nalaže im se da na ročište donesu sve isprave koje im služe za dokaz i predmete koje treba razgledati u sudu. Sud će u pozivu da upozori stranke na dužnost da sud obaveste o promeni adrese.
Prvo ročište za glavnu raspravu	Prvo ročište za glavnu raspravu održava se u postupcima koji su hitni, kada se ne održava pripremno ročište - parnice za smetanje državine, postupci u sporovima male vrednosti, potrošačkim sporovima porodičnim i drugim sporovima

Stranka je dužna da najkasnije na pripremnom ročištu, odnosno na prvom ročištu glavnu raspravu ako se pripremno ročište ne održava, iznese sve činjenice potrebne za obrazloženje svojih navoda, da predloži dokaze kojima se potvrđuju iznete činjenice, da se izjasni o navodima i ponuđenim do-

kazima protivne stranke datim u odgovoru na tužbu, kao i da predloži vremenski okvir za sprovođenje postupka.

Ukoliko niste svoje dokazne predloge izneli odmah, kasnije nećete moći da ih upotrebite.

9.1. Dokazi

Dokazi su sredstva koja se koriste u cilju potkrepljivanja činjeničnih navoda iz tužbe i odgovora na tužbu.

Dokazi koji se u sudskom postupku mogu koristiti su:

- **isprave** – javne isprave su isprave koje izdaju državni organi ili određene organizacije koje se bave javnim delatnostima , a privatne isprave su priznanice i druge isprave koje izdaju fizička ili pravna lica;
- **saslušanje svedoka ili stranke** – sud poziva svedoke da daju izjavu o svojim saznanjima u vezi navoda stranka;
- **veštačenje stručnog lica** – sud će da izvede dokaz veštačenjem ako je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže;
- **uviđaj** – neposredno opažanje neke stvari;
- **suočavanje** – kada se iskazi svedoka ili stranaka razlikuju, sud može odrediti da lica čiji se iskazi razlikuju moraju da suoče svoje stavove u sudnici, a sud na osnovu opažanja njihovog ponašanja zaključuje čiji iskaz je verodostojan.

Predlog za obezbeđenje dokaza se podnosi u situacijama kada postoji opravdana opasnost da neki dokaz neće moći da se izvede ili da će njegovo kasnije izvođenje biti otežano (saslušanje svedoka koji je teško bolestan; uviđaj na nekoj stvari kojoj preti opasnost od propadanja...).

10. ROČIŠTA

Ročišta su deo sudskog postupka koja se odvijaju pred postupajućim sudijom, najčešće u sudnici i uz prisustvo stranaka u postupku. Poziv za ročište sud strankama u postupku dostavlja poštom, preko sudskog dostavljača ili ih o tome obaveštava usmeno na ranije održanom ročištu, u kom slučaju se ne šalje poseban pismeni poziv.

Ukoliko ste sprečeni da dođete na ročište: ukoliko imate opravdani razlog da ne dođete na ročište (zbog bolesti, službenog putovanja, godišnjeg odmora...) potrudite se da o tome obavestite sud blagovremeno. Obaveštenje sudu možete dostaviti podneskom ili telegramom, a poželjno je da uz obaveštenje dostavite i dokaz o svojoj sprečenosti (izveštaj lekara, nalog za službeno putovanje, rešenje o godišnjem odmoru od poslodavca..).

Poštovanje kodeksa oblačenja u sudu – Neprikladno odevenim licima (u šortsevima, kratkim pantalonama, papučama, majicama bez rukava i sl.) sudska straža neće dozvoliti ulazak u zgradu suda. Ovo se odnosi se na sva lica koja dolaze u sud, ne samo na zaposlene u sudu, stranke i druge učesnike u sudskim postupcima, već i na sva druga lica koja ulaze u zgradu Suda. Zaposleni u sudu, stranke i svi drugi učesnici u sudskim postupcima, dužni su da se odevaju prikladno, na način kojim se čuva ugled suda i lično dostojanstvo.

Sudija preko zaposlenih u sudu poziva stranke da uđu u sudnicu. Tužilac je pozicioniran sa desne strane sudije, dok je tužena strana pozicionirana sa leve strane sudije.

Na ročištu se komunikacija sa sudom odvija usmeno, i to na način što sudija vodi postupak i daje reč tuženom i tužiocu, a što se sve beleži na zapisniku sa ročišta.

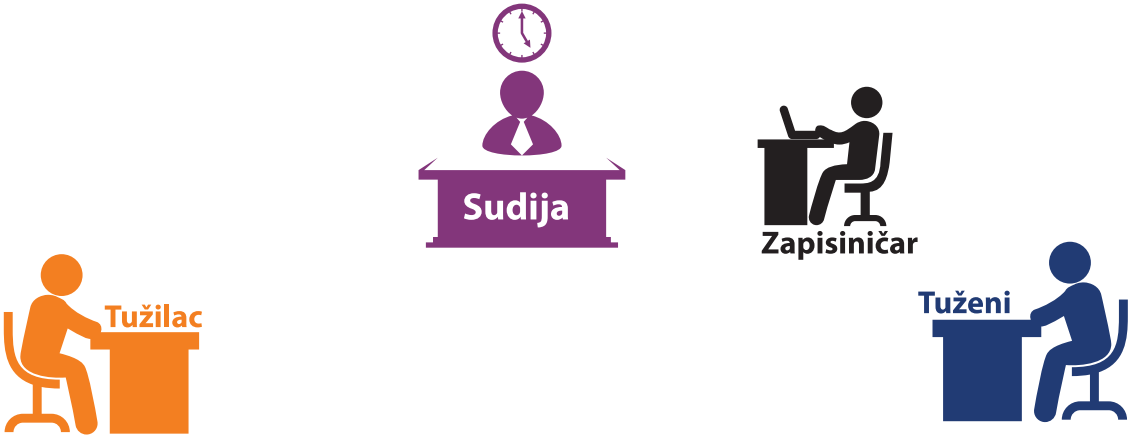

Uzmite Vašu kopiju zapisnika sa ročišta: nakon svakog ročišta, stranka ima pravo na svoju kopiju zapisnika o održanom ročištu i ovim pravom se treba koristiti, jer omogućava lakše praćenje toka predmeta, rešenja koje je sud u postupku doneo, izjava i navoda suprotne stranke, svedoka, veštaka i dr. Za kopiju zapisnika plaća se taksa. **Za plaćanje takse koriste se taksene marke** koje je moguće kupiti u poštama u različitim novčanim apoenima, a koriste se za plaćanje sudskih taksi u izosu do 5000 dinara. Taksa na zapisnik iznosi 20 dinara po stranici zapisnika.

Stranka ne može sama uzeti reč. Stranka se isključivo obraća sudiji, odnosno nema direktne komunikacije sa drugom stranom. U postupku pred sudom stranka je dužna da poštuje procesnu disciplinu, inače može biti novčano kažnjenja i čak udaljena sa suđenja. Poštovanje procesne discipline je primereno ponašanje pred sudom (upotreba odgovarajućeg rečnika u usmenom izlaganju i pisanim podnescima, uzimanje reči samo po dopuštenju suda,dolazak na sud u adekvatnoj garderobi, poštovanje naloga suda i td.), kao i poštovanje suda i drugih učesnika u postupku (naročito imajte u vidu zabranu vređanja suda i drugih učesnika u postupku, kao i činjenicu da se izlaganje svedoka ili stranaka ne sme prekidati bez odobrenja suda), ali i zabrana zloupotrebe procesnih ovlaćenja (namerno odugovlačenje postupka i sl.).

Sudija tokom vođenja postupka daje reč tužiocu pa tuženom da se izjasne da li ostaju pri svojim navodima iz tužbe i postavljenog tužbenog zahteva, kao i pri navodima iz odgovora na tužbu, kao i da se izjasne da li prihvataju da se izvedu određeni dokazi.

Na ročištima se izvode oni dokazi koje je sud odredio na pripremnom ročištu. Po pravilu, sudija će već na kraju pripremnog ročišta odrediti koji će se dokazi izvesti na sledećem ročištu. U tom smislu, ako je određeno saslušanje određenog svedoka, sud će ga pozvati te, ukoliko je pristupio u sud na ročište, saslušati.

U dokaznom postupku, sudija izvodi dokaz, a potom daje reč tužiocu pa tuženom radi eventualne dopune dokaznog postupka. *Primer: Nakon što je sudija saslušao svedoka, daće reč strankama u postupku da postave dodatna pitanja svedoku.*

Nakon što završi izvođenje svih određenih dokaza za to ročište, sud će odrediti koje će dokaze izvesti na sledećem ročištu i zakazati vreme njegovog održavanja. Ovako sud postupa sve dok ne izvede sve određene dokaze sa pripremnog ročišta, kada donosi rešenje kojim zaključuje raspravu.

Nakon zaključene rasprave, sud van ročišta donosi presudu i dostavlja je strankama u postupku.

Ukoliko niste sigurni da li imate neko pravo ili ne razumete neku radnju u postupku – pitajte sudiju.

Ukoliko nije sigurna da li ima neko pravo, ili ne razume značenje neke radnje ili pojma u postupku, stranka može u toku postupka upitati sudiju. Ovo ne znači da je sudija obavezan da daje pravnu pomoć stranci, ali može razjasniti pojedine nedoumice koje stranka ima ili joj objasniti ako nije razumela neku parničnu radnju, budući da je sud dužan da vodi postupak tako da stranke mogu same pratiti tok postupka i kada nemaju pravničko obrazovanje

11. PODNESCI

Podnesak je pismeno obraćanje sudu van ročišta. Sud je obavezan da svaki podnesak primi. Prvi i istovremeno podnesak kojim se pokreće postupak je tužba. Nakon prijema tužbe, sud otvara predmet i dodeljuje mu broj, koji se saopštava strankama u postupku putem poziva na pripremno ročište. Svaki naredni podnesak (odgovor na tužbu, predlog stranke, izjašenjenje na nalaz i mišljenje veštaka...) mora da sadrži oznaku i broj predmeta, kako bi bio unet u formirani predmet.

Podnesak može da bude odgovor na neku radnju protivne strane ili na odluku suda, ali ne mora. Podnesak može da bude radi saopštavanja neke relevantne informacije o predmetu spora, postupku ili o strankama. *Primer: Podneskom stranka može obavestiti sud o promeni adrese prebivališta ili o novonastalim okolnostima bitnim za sam predmet spora.*

Podnesci se upućuju sudu u rokovima predviđenim zakonima ili određenim od strane sudije.

Opšti rok za slanje podneska koji nije sudskom odlukom određen iznosi 15 dana pre dana održavanja narednog ročišta.

Podnesak možete predati na pisarnici suda lično ili poslati poštom preporučenim ili običnim pismom. Podnesak koji je upućen preporučenim pismom smatra se predatim sudu onog dana kada je predat pošti, a ukoliko ste uputili podnesak običnim pismom, smatraće se predatim sudu onog dana kada stigne u sud.

Podnesci se šalju u dovoljnom broju primeraka za sud i suprotnu stranu (minimum dve kopije, ukoliko je na suprotnoj strani samo jedno lice).

Prilikom predaje podnesaka na šalteru pisarnice neophodno je da **uvek** pripremite i kopiju podneska za sebe, koju će Vam na šalteru prijema overiti podnesak prijemnim pečatom kao dokaz o tome da ste ga predali.

Šta svaki podnesak mora da sadrži:

Zakon o parničnom postupku propisuje šta treba da sadrže podnesci upućeni sudu. Podnesci moraju biti razumljivi, da sadrže sve ono što je potrebno da bi po njima moglo da se postupi, a naročito: označenje suda i broj predmeta (osim za tužbu), označenje stranaka (ime i prezime, poslovno ime

privrednog društva ili drugog subjekta, prebivalište ili boravište, odnosno sedište stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika ako ih imaju), predmet spora, sadržinu izjave i svojeručni potpis podnosioca[8].

8 Zakon o parničnom postupku („Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014), član 98

12. UVID U SPISE PREDMETA

Pravo na uvid u predmet ima stranka ili njen punomoćnik.

Zahtev za uvid u predmet se podnosi na pisarnici suda na propisanom obrascu. Da biste podneli zahtev za uvid neophodno je da imate informaciju pred kojim sudom se vodi postupak i koji je broj sudskog predmeta, kao i sudski upisnik (oznaka P, P1, P2... kojom počinje broj sudskog predmeta). U pisarnici ili na šalteru informacija stranke se mogu i usmeno informisati o tome u kojoj fazi se postupak trenutno nalazi, da li je doneta presuda, izjavljena žalba i sl.

Pored uvida u predmet, dozvoljeno je i kopiranje spisa predmeta. U zavisnosti od faze postupka i gde se predmet trenutno nalazi (kod sudije, veštaka, u arhivi suda..), uvid u predmet je nekada moguće izvršiti i istog dana, a nekada se na uvid u predmet čeka par dana.

Takođe, na sajtu ministarstva pravde možete dobiti informacije o toku postupka na sledećoj adresi https://tpson.portal.sud.rs/tposvs/.

13. PREDLOG ZA VRAĆANJE U PREĐAŠNJE STANJE

Ukoliko se propusti rok za izvršenje neke parnične radnju može se tražiti vraćanje u pređašnje stanje.

Uslovi su sledeći:

- Da stranka propusti ročište ili rok za preduzimanje neke radnje u postupku (na primer za izjavljivanje žalbe) **iz opravdanih razloga**;
- Da je stranka usled tog propuštanja izgubila pravo na preduzimanje te radnje.

U koliko su ispunjeni uslovi, sud će stranci na njen predlog da dozvoli da naknadno izvrši tu radnju.

Predlog se podnosi sudu pred kojim se vodi postupak i uz predlog se mora preduzeti propuštena radnja.

Primer: Ako je stranka propustila rok za žalbu, uz predlog za vraćanje u pređašnje stanje, podnosi i žalbu.

Predlog se podnosi **u roku od 8 dana** od kada je prestao razlog zbog koga je stranka propustila određenu radnju, a **krajnji rok za podnošenje predloga je 60 dana** od dana propuštanja radnje.

Uz predlog se podnose dokazi da je stranka bila opravdano sprečena da preduzme određenu radnju (izveštaj lekara na primer, ako je stranka propustila da preduzme neku radnju zbog bolesti).

14. UBRZANJE POSTUPKA

Stranka može smatrati da se postupak odugovlači, bilo postupanjem sudije bilo tolerisanjem opstruktivnog ponašanja učesnika u postupku od strane sudije. Tada ima pravo da traži zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, u posebnom postupku koji propisan Zakonom o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku[9].

Razuman rok nije vremenski konkretizovan nijednim zakonom, već zavisi od vrste postupka, složenosti predmeta, a u velikoj meri i od ponašanja stranke koja se pritužuje na trajanje suđenja.

Ukoliko stranka smatra da joj je povređeno pravo na suđenje u razumnom roku, može predsedniku suda podneti **prigovor** u kome će obrazložiti zašto smatra da joj je ovo pravo povređeno[10]. U prigovoru stranka je dužna da navede svoje lične podatke, podatke o predmetu u kome joj je povređeno pravo na suđenje u razumnom roku, sudu koji je ovo pravo povredio, vreme trajanja postupka, radnje suda, suprotne stranke, veštaka ili drugih učesnika koje su doprinele odugovlačenju postupka, kao i svoj potpis. Prigovor se podnosi predsedniku suda koji je dužan da o njemu odluči u roku od **2 meseca**, a ukoliko prigovor bude usvojen, postupajući sudija će dobiti nalog koje radnje da preduzme da bi se postupak ubrzao[11]. Pod određenim uslovima, stranka čiji je prigovor usvojen ima pravo na **pravično novčano zadovoljenje** zbog povrede ovog prava.

9 Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku („Sl. glasnik RS" br. 40/2015)

10 „Pri odlučivanju o pravnim sredstvima kojima se štiti pravo na suđenje u razumnom roku uvažavaju se sve okolnosti predmeta suđenja, pre svega složenost činjeničnih i pravnih pitanja, celokupno trajanje postupka i postupanje suda, javnog tužilaštva ili drugog državnog organa, priroda i vrsta predmeta suđenja ili istrage, značaj predmeta suđenja ili istrage po stranku, ponašanje stranaka tokom postupka, posebno poštovanje procesnih prava i obaveza, zatim poštovanje redosleda rešavanja predmeta i zakonski rokovi za zakazivanje ročišta i glavnog pretresa i izradu odluka". Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, član 4 („Sl. glasnik RS" br. 40/2015)

11 Detaljnije vidi Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku („Sl. glasnik RS" br. 40/2015)

15. PRESUDA

Presuda je odluka suda o tužbenom zahtevu.

Ako postoji više zahteva, sud o svima po pravilu odlučuje jednom presudom. Presudom sud može usvojiti ili odbiti tužbeni zahtev.

Presuda je doneta u Vašu korist
Ukoliko ste Vi tužilac u postupku, a tužbeni zahtev je usvojen
Ukoliko ste Vi tuženi u postupku, a tužbeni zahtev je odbijen
Ukoliko druga strana odbije da dobrovoljno izvrši presudu, možete tražiti prinudno izvršenje

Presuda je doneta na Vašu štetu
Ukoliko ste Vi tužilac u postupku, a tužbeni zahtev je odbijen
Ukoliko ste Vi tuženi u postupku, a tužbeni zahtev je usvojen
U svakom slučaju imate pravo žalbe protiv presude

Glavni delovi presude su **izreka** u kojoj se navodi odluka suda o tužbenom zahtevu i **obrazloženje** presude. *Primer izreke presude: Razvodi se brak izmedju Marka Markovića i Ivane Ivanović zaključenog u Opštini Savski venac dana XX.XX.XXXX. Svaka stranka snosi svoje troškove postupka.*

Obrazloženje presude se nalazi posle izreke presude. Sud, po pravilu, navodi tužbeni zahtev tužioca i njegove glavne navode tokom ročišta. Potom se ukratko izlažu navodi iz odgovora na tužbu i ostali navodi sa ročišta tuženog. Sud potom nabraja sve dokaze koji su izvedeni na ročištima, nakon čega se posebno ceni svaki dokaz i daju **razlozi za donošenje presude**.

Napomena: Na donetu presudu se plaća sudska taksa.

16. ŽALBA PROTIV PRESUDE I VANREDNI PRAVNI LEKOVI

16.1. Žalba protiv presude

Žalba protiv presude je redovni pravni lek kojim se pobija dostavljena presuda u roku i na način koji je naveden na dnu svake presude (pouka o pravnom leku). Žalba se podnosi Višem ili Apelacionom sudu u zavisnosti od toga da li je u prvostepenom postupku odlučivao Osnovni ili Viši sud (videti više u delu Sudovi u Srbiji). Žalba se uvek podnosi **sudu koji je doneo presudu**, pa je taj sud prosleđuje neposredno višem sudu na odlučivanje. *Primer: Drugi osnovni sud u Beogradu ZA Apelacioni sud u Beogradu.*

Rok: Opšti rok za žalbu je 15 dana, ali u pojedinim slučajevima, kao što su porodični sporovi, ovaj rok može biti kraći – 8 dana. U slučaju sumnje, videti u pouci o pravnom leku.

Broj primeraka: Žalba se uvek podnosi u dovoljnom broju primeraka – jedan primerak za sud i po jedan za svaku stranku u postupku.

Sadržina žalbe: Svaka žalba mora obavezno da sadrži označenje presude protiv koje se izjavljuje žalba (sud koji je doneo presudu, datum donošenja i broj presude), izjavu da li se presuda pobija u celini ili samo delimično (*na primer, u delu koji se odnosi samo na troškove postupka*), razlog žalbe i potpis podnosioca žalbe. Žalba se može podneti zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka, pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i pogrešne primene materijalnog prava (za više informacija videti važeći Zakon o parničnom postupku).

Napomena: Na uloženu žalbu, sud obavezuje stranu koja je istu uložila na plaćanje sudske takse.

16.2. Vanredni pravni lekovi

Vanredni pravni lekovi su pravni lekovi na koje sud ne poučava stranku u pouci o pravnom leku. Oni se izjavljuju protiv pravnosnažne sudske presude, odnosno sudske presude protiv koje više nije

moguće izjaviti redovnu žalbu. Ovi pravni lekovi su revizija, zahtev za preispitivanje pravnosnažne sudske presude i ponavljanje postupka. Izjavljivanje vanrednih pravnih lekova dozvoljeno je samo izuzetno u zakonom tačno propisanim uslovima i rokovima.

Za izjavljivanje revizije stranka je obavezna da ima punomoćnika advokata, a zahtev za preispitivanje pravnosnažne sudske presude može podneti samo javni tužilac.

Napomena: Na uloženi vanredni pravni lek se plaća sudska taksa.

17. POSTUPANJE SUDA U POSEBNIM PARNIČNIM POSTUPCIMA

17.1. Sporovi male vrednosti

Prilikom objavljivanja presude u sporovima male vrednosti (sporovi u kojima novčano potraživanje ne prelazi dinarsku protivvrednost iznosa od 3000 evra) sud će ukratko da je obrazloži i pouči stranku o uslovima pod kojima može da izjavi žalbu.[12]

Takođe, u ovim sporovima, u pozivu za glavnu raspravu navešće se, pored ostalog, da će se smatrati da je tužilac povukao tužbu ako ne dođe na ročište za glavnu raspravu, kao i da će sud, ako tuženi izostane sa ročišta za glavnu raspravu, doneti presudu zbog izostanka. U ovim sporovima, sud će takođe da upozori stranke da u ovom postupku treba sve činjenice i dokaze da iznesu do zaključenja prvog ročišta za glavnu raspravu, kao i da u žalbi protiv presude ne mogu da se iznose nove činjenice i predlažu novi dokazi.

17.2. Potrošački sporovi

Sporovi koji proizlaze iz ugovornog odnosa potrošača i trgovca nazivaju se potrošačkim sporovima i za njih važe nešto jednostavnija pravila postupka. U ovim sporovima tužba se ne dostavlja na odgovor a ne održava se ni pripremno ročište. Presuda u ovim sporovima objavljuje se odmah po zaključenju glavne rasprave, a prilikom objavljivanja presude sud je takođe dužan da ukratko obrazloži presudu i pouči stranku o uslovima pod kojima može da izjavi žalbu.[13]

12 Zakon o parničnom postupku („Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US i 55/2014), član 477, stav 2

13 *Ibid*., član 492, stav 1

18. NEZAVISNE INSTITUCIJE

Pored sudske zaštite, građanima je na raspolaganju i zaštita od strane nezavisnih institucija koje se, svaka u svom delokrugu, zalažu i štite prava građana. Nezavisnim institucijama se može obratiti svaki građanin Srbije, kao i državljanin druge zemlje ili lice bez državljanstva, kome su organi vlasti u Srbiji povredili prava. Naglašavamo da zaštita koju pružaju nezavisne institucije ne dira u pravo svakog građanina da traži sudsku zaštitu. Nezavisne institucije pružaju zaštitu građanima, svaka u okviru svog mandata, u skladu sa dole navedenim.

18.1. Zaštitnik građana

Republički zaštitnik građana	**Pokrajinski zaštitnik građana**
Deligradska 16, 11000 Beograd +381112068100 www.zastitnik.rs	Bulevar Mihajla Pupina 25, 21000 Novi Sad +381214874144 www.ombudsmanapv.org

Republički Zaštitnik građana[14] je nezavistan i samostalan državni organ, zadužen da štiti i unapređuje poštovanje sloboda i prava, kontrolišući i proveravajući navode pritužbe ili postupajući po sopstvenoj inicijativi, da li organi državne uprave, republički javni pravobranilac, organi i organizacije koje vrše javna ovlašćenja prema građanima postupaju u skladu sa zakonima i drugim propisima Republike Srbije ili načelima rada dobre uprave.

U načelu, Zaštitniku građana se mogu obratiti građani koji su već pokušali da ostvare odnosno zaštite svoja prava u sudskim ili upravnim postupcima, premda Zaštitnik građana može odlučiti da pokrene postupak i u situacijama kada nisu iskorišćeni svi pravni lekovi, ukoliko smatra da je u pitanju sistemsko kršenje ljudskih prava od strane organa uprave.

Republički Zaštitnik građana je ovlašćen da kontroliše poštovanje prava građana, utvrđuje povrede učinjene aktima, radnjama ili nečinjenjem organa uprave, ako se radi o povredi republičkih zakona,

14 Zakon o Zaštitniku građana („Sl. glasnik RS", br. 79/2005 i 54/2007)

drugih propisa i opštih akata. Pravo građana da traži zaštitu njegovih prava od Zaštitnika građana je ograničena na zakonitost i pravilnost rada organa državne uprave, odnosno Zaštitnik građana nema nadležnost da kontroliše rad Narodne skupštine, predsednika Republike, Vlade, Ustavnog suda, sudova i javnih tužilaštava.

Pokrajinski zaštitnik građana – ombudsman je nezavisan i samostalan organ AP Vojvodine koji štiti prava građana i vrši nadzor nad radom pokrajinskih organa uprave, javnih preduzeća i ustanova koje vrše upravna i javna ovlašćenja, a čiji je osnivač AP Vojvodina, u vezi sa njihovim postupanjem u izvršavanju odluka i drugih pravnih akata AP Vojvodine.

18.1.1. Pritužba Zaštitniku građana[15]

Svako fizičko ili pravno, domaće ili strano lice koje smatra da su mu aktom, radnjom ili nečinjenjem organa uprave povređena prava, nakon što je iskoristilo sva nacionalna pravna sredstva, odnosno nakon što pokušalo da svoja prava zaštiti ili ostvari u odgovarajućem pravnom postupku, može da podnese pritužbu Zaštitniku građana.

Pritužbu možete sami napisati ili dati na zapisnik uz pomoć stručne službe Zaštitnika građana.

Pritužba se može podneti najkasnije u roku od jedne godine od dana kada je izvršena povreda prava građana.

Podneta pritužba treba da bude jasna, jednostavno i sažeto napisana, i mora da sadrži:

- lične podatke podnosioca,
- naziv organa protiv kog se podnosi,
- prikaz odnosno opis povređenog prava,
- činjenice kojima se potkrepljuju navodi o povredi prava,
- dokaze o iskorišćenim pravnim sredstvima, odnosno preduzetim svim koracima u cilju zaštite ili ostvarenja prava.

Neke lokalne samouprave su osnovale građanskog branioca (ombudsmana) u okviru svojih jedinica lokalnih samouprava, kojima se takođe građani mogu obratiti.

15 Obrazac pritužbe možete pronaći na web strani Zaštitnika građana – www.zastitnik.rs

18.2. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti[16]

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Bulevar kralja Aleksandra 15,
11000 Beograd
+381113408900
www.poverenik.rs

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti između ostalog prati poštovanje obaveza organa vlasti utvrđenih Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i rešava po žalbi protiv rešenja organa vlasti kojima su povređena prava uređena ovim zakonom. Pored toga, Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, Poverenik je između ostalog ovlašćen da vrši nadzor nad sprovođenjem i izvršavanjem ovog zakona, odnosno da nadzire sprovođenje zaštite podataka; odlučuje po žalbi i ukazuje na uočene zloupotrebe prilikom prikupljanja podataka.

Informacija od javnog značaja je informacija koja je sadržana u dokumentima u posedu bilo kog organa javne vlasti, informacija koja je nastala u radu ili u vezi sa radom organa javne vlasti, a za koju javnost ima opravdan interes da zna, i u tom smislu je pravo na slobodan pristup informacijama od javnog značaja u suštini pravo na pristup službenim dokumentima.

Svaki građanin ima pravo da:

- traži da mu bude saopštena informacija od javnog značaja, odnosno da mu organ odgovori da li poseduje određenu informaciju od javnog značaja;
- traži da mu informacija od javnog značaja bude dostupna (tako što će mu bez naknade organ omogućiti uvid u dokument koji tu informaciju sadrži);

16 Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja („Sl. glasnik RS", br. 120/2004, 54/2007, 104/2009 i 36/2010) i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti („Sl. glasnik RS", br. 97/2008, 104/2009 – dr. zakon, 68/2012 – odluka US i 107/2012)

- da dobije kopiju dokumenta koji sadrži traženu informaciju od javnog značaja (uz uplatu propisane naknade u visini nužnih troškova izrade kopije dokumenta), ako i da mu se kopija dokumenta pošalje na adresu poštom, faksom, elektronskim putem ili na drugi način (uz uplatu propisane naknade u visini nužnih troškova upućivanja).

Prava građanina u okviru prava na zaštitu podataka o ličnosti su:

- **Pravo na davanje ili nedavanje pristanka za obradu ličnih podataka** – svaki građanin ima pravo da dozvoli ili nedozvoli obradu svojih ličnih podataka, ukoliko rukovalac ne vrši obradu na osnovu zakonskog ovlašćenja;
- **Pravo na obaveštenje o obradi ličnih podataka** – građanin ima pravo da zahteva da ga rukovalac potpuno i istinito obavesti o tome da li obrađuje podatke o njemu, koje i u koju svrhu i po kom pravnom osnovu i od koga ih prikuplja; u kojim zbirkama podataka se nalaze podaci o njemu, ko su korisnici i kojih podataka i u koje svrhe i po kom pravnom osnovu; kome i koji podaci se prenose, u koju svrhu i po kom pravnom osnovu, i drugo;
- **Pravo na uvid** – građanin ima pravo da zahteva da mu se stave na uvid podaci koji se na njega odnose. Pravo na uvid obuhvata pravo na pregled, čitanje i slušanje podataka, kao i pravljenje beležaka;
- **Pravo na kopiju** – građanin ima pravo da od rukovaoca zahteva kopiju podataka koji se na njega odnose (uz uplatu nužnih troškova izrade i predaje kopija);
- **Prava povodom izvršenog uvida** – građanin ima i pravo da od rukovaoca zahteva ispravku, dopunu, ažuriranje ili brisanje podataka, kao i prekid i privremenu obustavu obrade, ako su ispunjeni uslovi predviđeni zakonom.

18.2.1. Žalba Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti:

- žalba zbog tzv. „ćutanja" organa – ukoliko ste podneli Zahtev za pristup informacijama od javnog značaja, a organ javne vlasti odbije da Vas obavesti o tome da li poseduje informaciju, odnosno da li mu je ona dostupna, da Vam stavi na uvid dokument koji sadrži traženu informaciju, da Vam izda ili uputi kopiju dokumenta (zavisno od toga šta je traženo zahtevom), ili to ne učini u opštem propisanom roku od 15 dana.

Zbog izuzetno opravdanih razloga, rok za postupanje organa može biti 40 dana od podnošenja zahteva, s tim da što je organ dužan da o tome odmah po dobijanju zahteva obavesti tražioca. Za informacije od značaja za zaštitu života ili slobode nekog lica ili ugrožavanje ili zaštitu zdravlja stanovništva i životne sredine, rok za postupanje organa je 48 sati.

Uz žalbu neophodno je priložiti kopiju podnetog zahteva organu vlasti i dokaz o njegovoj predaji, odnosno upućivanju.

- žalba protiv rešenja organa vlasti kojim je odbijen zahtev tražioca ili protiv zaključka kojim je njegov zahtev odbačen iz formalnih razloga.

Rok za žalbu u ovom slučaju je 15 dana od dana dostavljanja rešenja, odnosno zaključka tražiocu. Uz ovu žalbu se prilaže kopija zahteva tražioca i kopija rešenja, odnosno zaključka organa protiv koga se žalba izjavljuje.

- žalba protiv rešenja rukovaoca Vašim ličnim podatkom kojim je odbijen Vaš zahtev ili protiv zaključka kojim je Vaš zahtev odbačen iz formalnih razloga.

Rok za žalbu u ovom slučaju je 15 dana od dana dostavljanja rešenja ili zaključka podnosiocu. Uz žalbu se prilaže kopija Vašeg zahteva i kopija rešenja, odnosno zaključka protiv koga se žalba izjavljuje;

Ako rukovalac ne odluči o zahtevu podnosioca u propisanom roku, odnosno ne obavesti ga o tome da li poseduje podatak koji je tražio zahtevom, ne stavi na uvid podatak, odnosno ne izda kopiju podatka (zavisno od toga šta je traženo zahtevom), ili to ne učini u roku i na način propisan zakonom. To je žalba zbog tzv. „ćutanja" organa. Uz žalbu Povereniku zbog „ćutanja" organa žalilac prilaže kopiju podnetog zahteva rukovaocu i dokaz o njegovoj predaji, odnosno upućivanju. Ova žalba se može izjaviti po isteku zakonskog roka od 15 dana za postupanje rukovaoca po zahtevu za dobijanje obaveštenja, odnosno 30 dana za postupanje po zahtevu za uvid i izdavanje kopije.

18.3. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti[17]

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

Bulevar kralja Aleksandra 84,
11000 Beograd
+381112438020
www.ravnopravnost.gov.rs

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je ovlašćen da sprovodi postupak po pritužbama u slučajevima diskriminacije osoba ili grupe osoba koje povezuje isto lično svojstvo. Poverenik je nadležan da prima i razmatra pritužbe zbog diskriminacije, daje mišljenja i preporuke u konkretnim slučajevima diskriminacije i izriče zakonom utvrđene mere. Pored toga, Poverenik je dužan da podnosiocu pritužbe pruži informacije o njegovom pravu i mogućnosti pokretanja sudskog ili drugog postupka zaštite, uključujući i postupak mirenja, kao i da podnosi tužbe za zaštitu od diskriminacije, uz saglasnost diskriminisane osobe. Poverenik je, takođe, nadležan da podnosi prekršajne prijave zbog akata diskriminacije inkriminisanih antidiskriminacionim propisima.

Diskriminacija predstavlja svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na određeno lice ili na određenu grupu lica ili u odnosu na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica. Diskriminacija može biti zasnovana na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima.

18.3.1. Pritužba zbog diskriminacije

Pritužbu zbog diskriminacije može podneti svako fizičko ili pravno lice ili grupa lica koja smatra da je pretrpela diskriminaciju, organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i svako drugo lice, u ime i uz saglasnost lica koje smatra da je pretrpelo diskriminaciju, u slučaju diskriminacije grupe lica pri-

17 Zakon o zabrani dikriminacije („Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

tužbu može podneti organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava bez saglasnosti lica za koje se smatra da je pretrpelo diskriminaciju.

Pritužba se podnosi u pisanoj formi. Može se podneti i putem telefaksa, elektronskom poštom sa skeniranim podneskom i potpisom podnosioca, u elektronskoj formi uz elektronski potpis podnosioca, kao i usmeno na zapisnik, bez plaćanja takse ili druge naknade.

Pritužba treba da sadrži podatke o tome:

- ko je diskriminisan,
- od strane koga je diskriminisan/a,
- opis diskriminatornog akta,
- dokaze o pretrpljenom aktu diskriminacije (isprave, svedoci i dr.),
- potpis podnosioca.

Primljenu pritužbu, u roku od 15 dana, Poverenik dostavlja licu protiv koga je pritužba podneta. To se lice u roku od 15 dana može izjasniti o navodima sadržanim u pritužbi, ali će Poverenik postupati i ako se lice ne izjasni. Poverenik ima zakonski rok od 90 dana da odluči povodom pritužbe. Radi utvrđivanja činjeničnog stanja, Poverenik može uzeti izjave i od drugih lica (npr. svedoka). Poverenik može predložiti sprovođenje postupka mirenja, ukoliko za to postoje zakonski uslovi. Poverenik daje mišljenje o tome da li je došlo do diskriminacije. Ukoliko Poverenik nađe da ima diskriminacije, doneće mišljenje sa preporukom o načinu otklanjanja povrede prava. Ukoliko diskriminator ne postupi po preporuci u roku od 30 dana (ima obavezu da obavesti Poverenika preduzetim merama po preporuci), Poverenik će ga opomenuti i dati mu nov rok za postupanje. Međutim, ako diskriminator ne postupi ni po opomeni, Poverenik će obavestiti javnost da diskriminator nije postupio po preporuci, odnosno opomeni i da nije otklonio povredu prava.

19. PRUŽAOCI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

RB	Naziv organizacije	Adresa i mesto
1	Alternativni centar za devojke	Balkanska 49/4, 37000 Kruševac
2	Astra – akcija protiv trgovine ljudima	11000 Beograd
3	Asocijacija potrošača Srbije – APOS	Zmaj Jovina 26, P. C. „Lupus", 21000 Novi Sad
4	Autonomni ženski centar	Tiršova 5a, 11000 Beograd
5	Balkanski centar za migracije i humanitarne aktivnosti	Bulevar Despota Stefana 53, 11000 Beograd
6	Evropski ekološki centar	Veljka Vlahovića 17, 35230 Ćuprija
7	Zajedno Zajedno	Sredačka 2, 11000 Beograd
8	Inicijativa za inkluziju VelikiMali	Žarka Zrenjanina 10, 26000 Pančevo
9	Komitet pravnika za ljudska prava (JUKOM)	Kneza Miloša 4, 11000 Beograd
10	Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava	11000 Beograd
11	Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji – CHRIS, kancelarija u Valjevu	Hajduk Veljkova 61, 14000 Valjevo
12	Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji – CHRIS, kancelarija u Negotinu	JNA 1A, TC 1. sprat, lokali 39 i 40, 19300 Negotin
13	Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji – CHRIS, kancelarija u Novom Pazaru	37. Sandžačke divizije 19/a, 36300 Novi Pazar

Vrsta usluge	imejl	Broj telefona
Zaštita i unapređenje ženskih ljudskih prava	alternativniczd@gmail.com	00381 37 421 295
Direktna pomoć žrtvama trgovine ljudima	astra@astra.rs, sos@astra.rs	00381 11 785 0000, 00381 11 785 0001
Zaštita prava potrošača	apos@apos.org.rs	00381 21 447 488, 00381 21 6622 895
Emotivno-psihološka i pravna pomoć za žene žrtve	azc@azc.org.rs	00381 11 266 2222, 00381 11 2656 178, 00381 11 2687 190
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava izbeglica i raseljenih lica	office@bcm.org.rs	00381 11 322 0987, 00381 11 322 3574
Pružanje opštih saveta	evropski.ekoloski.centar@gmail.com	00381 35 84 76 654
Edukacija, psiho-socijalna podrška	zajedno@zajedno.org.rs	00381 11 2421 221, 00381 63 335 027
Promocija i zaštita prava dece i mladih sa smetnjama u razvoju	office@velikimali.org	00381 13 344 141, 00381 62 755 127
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office@yucom.org.rs	00381 11 33 44 235, 00381 11 33 444 25
Podrška lezbejskim ljudskim pravima	labris@labris.org.rs	00381 11 32 27 480
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office.valjevo@chris-network.org	00381 14 233 390, 00381 14 222 333
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office.negotin@chris-network.org	00381 19 541 955, 00381 19 541 956
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office.novipazar@chris-network.org	00381 20 313 270

RB	Naziv organizacije	Adresa i mesto
14	Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji – CHRIS, kancelarija u Bujanovcu	Trg Karađorđa Petrovića 254/5, 17520 Bujanovac
15	Novosadska novinarska škola	Daničićeva 3, 21000 Novi Sad
16	Novosadski humanitarni centar	Arse Teodorovića 3, 21000 Novi Sad
17	Odbor za ljudska prava Niš	Obrenovićeva bb, TPC Kalča, II sprat, L-B-39, 18000 Niš
18	Pravna klinika Pravnog fakulteta u Nišu	Trg Kralja Aleksandra 11, 18000 Niš
19	Pravne klinike Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu	Goce Delčeva 36, 11000 Beograd
20	Praksis – Beograd	Alekse Nenadovića 7/3, 11000 Beograd
21	Praksis – Kraljevo	Heroja Maričića 70, 36000 Kraljevo
22	Resurs centar Bor	Kralja Petra I 14, 19210 Bor
23	Udruženje „Narodni parlament”	Đorđa Lešnjaka 7, 16000 Leskovac
24	Udruženje građana Srpski demokratski forum	Kraljice Marije 47/2, 11000 Beograd
25	Fondacija ADRA Srbija	Radoslava Grujića 4, 11000 Beograd
26	Opštinska uprava Rekovac	Svetozara Markovića 2, 35260 Rekovac
27	Gradska opština Čukarica	Šumadijski trg 2, 11000 Beograd
28	Gradska uprava Užice	Dimitrija Tucovića 52, 31000 Užice

Vrsta usluge	imejl	Broj telefona
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office.bujanovac@chris-network.org	00381 17 651 793
Zagovaranje	office@novinarska-skola.org.rs	00381 21 424 246, 00381 21 424 344, 00381 21 423 206
Besplatna pravna pomoć, psiho-socijalna, obrazovna i druga podrška posebno osetljivim grupama	nshc@eunet.rs	00381 21 423 021, 00381 21 423 024
Besplatna pravna pomoć, zaštita ljudskih prava	office@chrin.org.rs	00381 18 526 232, 00381 18 526 233
Zaštita prava žena	klinika@prafak.ni.ac.rs	00381 18 500 278
Besplatna pravna pomoć (medicinsko, porodično, radno i pravo deteta)	info@pravnifakultet.rs	00381 11 20 95 501
Pružanje pomoći izbeglicama, interno raseljenim licima, povratnicima i Romima	bgoffice@praxis.org.rs	00381 11 344 44 82, 00381 11 344 44 84
Pružanje pomoći izbeglicama, interno raseljenim licima, povratnicima i Romima	kvoffice@praxis.org.rs	00381 36 312 658, 00381 36 312 659
Besplatna pravna pomoć	office@rcbor.rs	00381 30 456 640
Besplatna pravna pomoć	office@parlament.org.rs	0700 500 500, 00381 16 236 890
Pružanje pomoći izbeglicama iz Hrvatske Bosne i Hercegovine	sdfbeograd@gmai.com	00381 11 3820 250, 00381 11 3820 251
Humanitarna pomoć, inkluzija ranjivih grupa, borba protiv rodno zasnovanog nasilja	office@adra.org.rs	00381 11 344 26 25 , 00381 11 308 52 65
Besplatna pravna pomoć	predsedniksorekovac@gmail.com	00381 35 84 11 004
Besplatna pravna pomoć	znedeljkovic@cukarica.rs	00381 11 3052 111
Besplatna pravna pomoć	uprava@uzice.ts	00381 31 590 190

RB	Naziv organizacije	Adresa i mesto
29	Optinska uprava Boljevac	Kralja Aleksandra 24, 19370 Boljevac
30	Optinska uprava Žagubica	Trg oslobođenja 1, 12320 Žagubica
31	Opštinska uprava Veliko Gradište	Žitni trg 1, 12220 Veliko Gradište
32	Opštinska uprava Vlasotince	Trg oslobođenja 12, 16210 Vlasotince
33	Opštinska uprava Žabalj	Nikole Tesle 45, 21230 Žabalj
34	Opštinska uprava Lebane	Cara Dušana 116, 16230 Lebane
35	Opštinska uprava opština Bajina Bašta	Dušana Višića 28, 31250 Bajina Bašta
36	Opštinska uprava opštine Bečej	Trg oslobiđenja 2, 21220 Bečej
37	Opštinska uprava opštine Bojnik	Trg Slobode 2–4, 16205 Bojnik
38	Opštinska uprava opštine Ivanjica	Venijamina Marinkovića 1, 32250 Ivanjica
39	Opštinska uprava Pirot	Srpskih vladara 82, 18300 Pirot
40	Opštinska uprava Raška	Predraga Vilimonovića 1, 36350 Raška
41	Opštinska uprava Ub	3. Oktobra 4, 14210 Ub
42	Uprava gradske opštine Mladenovac	Janka Katića 6, 11400 Mladenovac
43	Gradska opština Surčin	Vojvođanska 79, 11271 Surčin
44	Gradska opština Zvezdara	Bulevar Kralja Aleksandra 77, III sprat, kanc. 308, 11000 Beograd
45	Kancelarija za pravnu i psihosocijalnu pomoć žrtvama nasilja u porodici Gradske opštine Zvezdara	Bulevar Kralja Aleksandra 77, I sprat, kanc. 104, 11000 Beograd
46	Kancelarija za pomoć osobama sa invaliditetom Gradske opštine Zvezdara	Dimitrija Tucovića 83, 11000 Beograd
47	Gradska opština Vračar	Njegoševa 77, 11118 Beograd

Vrsta usluge	imejl	Broj telefona
Besplatna pravna pomoć	ouboljevac@open.telekom.rs	00381 30 463 412, 00381 30 463 413
Besplatna pravna pomoć	opstinazagubica@beotel.net	00381 12 443 686
Besplatna pravna pomoć	sovgradiste@ptt.rs	00381 12 662 120
Besplatna pravna pomoć	officeler@vlasotince.rs	00381 16 875 122
Besplatna pravna pomoć	sozabalj@eunet.rs	00381 21 831 035
Besplatna pravna pomoć	kabinet@lebane.org.rs	00381 16 843 710
Besplatna pravna pomoć	sobb@open.telekom.rs	00381 31 865 280
Besplatna pravna pomoć	becej@becej.rs	00381 21 68 11 888
Besplatna pravna pomoć	office@bojnik.org.rs	00381 16 821 214
Besplatna pravna pomoć	soivanjica@hotmail.com	00381 32 664 760
Besplatna pravna pomoć	kabinet@pirot.rs	00381 10 305 532
Besplatna pravna pomoć	office@raska.org.rs	00381 36 736 281
Informacioni servis	info@opstinaub.org.rs	00381 14 411 622, 00381 14 411 260
Besplatna pravna pomoć	info@mladenovac.rs	00381 11 8241 600, 00381 11 8230 145,
Besplatna pravna pomoć	opstina@surcin	00381 11 8442 111
Besplatna pravna pomoć	dusica.kuzmanovic@zvezdara.org.rs	00381 11 3405 791, 00381 11 3405 683
Pravna i psihosocijalna pomoć žrtvama nasilja u porodici	leila.ruzdic@zvezdara.org.rs	00381 11 3405 989
Pravna pomoć osobama sa invaliditetom	ivana.malikovic@zvezdara.org.rs	00381 11 7822 547
Besplatna pravna pomoć	sovracar©vracar.rs	00381 11 30 81 442

UKaid
from the British people

Kingdom of the Netherlands

EMBAJADA DE ESPAÑA EN BELGRADO

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

SWEDEN

WORLD BANK GROUP